

Teisė į teisingumą patyrus diskriminaciją Europos Sąjungoje – Tolesni vienodas galimybes užtikrinantys veiksmai

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 ir 47 straipsniai, patenkantys į jos antraštines dalis „Lygybė“ ir „Teisingumas“, draudžia bet kokią diskriminaciją ir garantuoja teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, kurie apima teisę į veiksmingą teisingumą.

Viešosios politikos kontekstas

Diskriminacijos draudimo principas yra įtvirtintas Europos Sąjungos (ES) teisės aktuose; jis taip pat atsispindi nuostatose dėl teisės į teisingumą. Tokios nuostatos yra Rasinės lygybės direktyvos 7 straipsnyje ir kitose lygybės užtikrinimo direktyvose, pavyzdžiui, Vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje direktyvoje, Lygių galimybių naudotis prekėmis ir bėpaslaugomis direktyvoje ir naujoje Lyčių lygybės direktyvos redakcijoje.

Be to, Rasinės lygybės direktyva, Lygių galimybių naudotis prekėmis ir paslaugomis direktyva ir Lyčių lygybės direktyva reikalauja, kad ES valstybės narės paskirtų įstaigą (ar įstaigas), kuri:

- teiktų nepriklausomą pagalbą nukentėjusiesiems nuo diskriminacijos, nagrinėjant jų skundus dėl diskriminacijos;
- atliktų nepriklausomus diskriminacijos tyrimus ir apklausas;
- skelbtų nepriklausomas ataskaitas ir teiktų rekomendacijas visais su tokia diskriminacija susijusiais klausimais.

Pagrindiniai klausimai

Su kokiomis kliūtimis susiduria diskriminaciją patyrę asmenys, norėdami siekti teisingumo? Kas Europos Sąjungoje skatina nuo diskriminacijos nukentėjusius asmenis siekti teisingumo? Kokių konkrečių priemonių imamasi, siekiant palengvinti galimybes siekti teisingumo ES valstybėse narėse?

FRA darbas šioje srityje

Ieškodama atsakymo į šiuos klausimus, Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) nagrinėja įvairias galimybes

siekti teisingumo teisminėmis ir neteisminėmis priemonėmis. FRA ataskaitoje „Galimybės siekti teisingumopatyrus diskriminaciją Europos Sąjungoje. Tolesni lygybę užtikrinantys veiksmai“ nagrinėjamas teisių gynimo procesas diskriminacijos atvejais. Ataskaita remiasi empirinio tyrimo metu atliktų interviu apie diskriminacijos atvejus duomenimis. Ši ataskaita papildo 2011 m. FRA ataskaitą „Teisė į teisingumą Europoje. Iššūkių ir galimybių apžvalga“, kurioje buvo analizuojamos nacionalinio lygmens teismų bylos.

Metodika

Stengdamasi apžvelgti įvairius modelius, kaip užtikrinamas teisingumas patyrus diskriminaciją Europos Sąjungoje, FRA atidžiau išanalizavo situaciją aštuoniose ES valstybėse narėse: Austrijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Toks šalių parinkimas atspindi ne tik geografinius skirtumus, bet ir įvairias sistemas, kurios skiriasi viena nuo kitos savo istorija, struktūra, apimtimi ir institucijų įgaliojimais. Tyrime nagrinėjama, kaip būtų galima patobulinti įvairius šių sistemų aspektus ir juos plačiau pritaikyti visoje Europos Sąjungoje.

Tyrimo metu, naudojant sistemingus klausimynus ir užduodant laisvus klausimus, šiose aštuoniose ES valstybėse narėse įvyko 371 išsamus pokalbis su asmenimis, kurie yra padavę skundą dėl diskriminacijos, ir tam tikras skaičius pokalbių su asmenimis, kurie nusprendė toliau nesiskųsti. Be to, buvo kalbama su teisininkais ir nevyriausybinių organizacijų (NVO) atstovais, kurie teikia patarimus ir pagalbą skundus teikiantiems asmenims ir lygių galimybių institucijų atstovams.

Apklausti įvairaus amžiaus, lyties ir tautybės skundų pateikėjai, kurie buvo patyrę diskriminaciją dėl įvairių priežasčių. Ketvirtadalio skundų priežastis buvo diskriminacija dėl rasės ar tautybės, dar ketvirtadalio – dėl lyties, dviejų penktadalių – dėl neįgalumo ir mažiau nei po dešimtadalį sudarė skundai dėl diskriminacijos religijos, tikėjimo, amžiaus ir lytinės orientacijos pagrindu.

Surinktais duomenimis grįsti patarimai

FRA tyrimas atskleidžia svarbius sisteminio pobūdžio trūkumus, užkertančius kelią siekiant teisingumo. Jie yra susiję su struktūromis, į kurias kreipiamasi dėl pagrindinių teisių pažeidimo, ir su tokio proceso procedūromis bei su praktine parama nukentėjusiesiems. Pavyzdžiui, beveik pusė kalbintų skundų pateikėjų teigė, kad norėdami pateikti skundą jie negavo jokios institucijų pagalbos, o ketvirtadalis teigė, kad informaciją apie atitinkamas procedūras jie susirado patys. Bendrą politinę ir socialinę atmosferą beveik visose aštuoniose tirtose ES valstybėse narėse tarpininkai ir skundų pateikėjai apibūdino kaip priešišką daugeliui diskriminuojamųjų grupių ir nepalankią priemonėms, kuriomis kovojama su diskriminacija. Nepaisant įvestų taupymo priemonių įvairioms viešosioms paslaugoms, FRA tyrimo nustatyti faktai rodo, kad siekiant užtikrinti teisę į teisingumą diskriminacijos atvejais būtina teikti geresnes paslaugas.

Šiame tyrime surinkti įrodymai turėtų padėti Europos Sąjungai stiprinti teisinę bazę, nustatančią reikalavimus institucijoms, ir gerinti esamą praktiką, o ES valstybėms narėms turėtų būti naudingi, reformuojant institucijas ir mechanizmus. Toliau pateiktos tobulinimo rekomendacijos pagerintų galimybes siekti teisingumo.

Struktūros

- Siekti, kad skundų pateikėjams būtų lengviau suprasti, į kurią instituciją jiems reikia kreiptis. Šiuo metu tai yra sunku dėl šių taisyklių gausos.
- Pateikti aiškesnes teises diskriminacijos apibrėžtis ir standartizuoti teises nuostatas, apibrėžiančias diskriminacijos priežastis ir sritis, kad būtų galima supaprastinti nacionalinio ir ES lygmens teisės aktus dėl lygių galimybių.
- Sutrumpinti fizinį nuotolį iki pirmos institucijos, į kurią kreipiamasi su skundu dėl diskriminacijos. Šiuo tikslu lygių galimybių ir kitos institucijos, nagrinėjančios diskriminacijos atvejus, galėtų glaudžiai bendradarbiauti su vietos valdžios institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO) ar bendruomenių organizacijomis; įsteigti nustatytu grafiku veikiančius ar nuolatinius filialus regionuose; ir galbūt pasinaudoti tokiomis organizacijomis kaip profesinės sąjungos ar darbuotojų atstovais bei kitais tinklais. Skundų pateikėjams orientuotis teisingumo sistemose galėtų būti lengviau, jei institucijos sudarytų bendradarbiavimo sutartis ir sukurtų skundų persiuntimo sistemas.

- Daugiau naudotis neteisminiais mechanizmais, kurie galėtų užtikrinti pigesnę ir veiksmingesnę būdą, papildantį tradicinius teisingumo mechanizmus.

Procedūros

- Pašalinti kai kuriuos ribojančius veiksnius, tokius kaip: dabar galiojanti siaura teisinio statuso sąvoka, taikoma norint iškelti bylą; bylos šalių „nevienodos galimybės“; skundų pateikėjų ir liudytojų apsaugos nebuvimas; nepakankamas teisėjų susipažinimas su lygių galimybių teisės aktais; ir nepakankamas ES teisinės nuostatos dėl įrodinėjimo prievolės perkėlimo taikymas.
- Teikti kokybiškas teises paslaugas ir pagalbą diskriminacijos aukoms.
- Užtikrinti pakankamas tyrėjų galias ir pakankamus veiklos išteklius lygių galimybių institucijoms bei administracijoms ir teismo institucijoms.

Parama

- Supaprastinti teisinės pagalbos teikimo skundų teikėjams procedūras ir teises draudimo paslaugas išlaidoms padengti; tarpininkų teigimu, tai padėtų užtikrinti skundų teikėjų galimybes siekti teisingumo.
- Sukurti kokybiškas informavimo strategijas ir parengti specialias iniciatyvas, kuriomis būtų galima pasiekti tam tikras grupes ir jų poreikiams pritaikyti informaciją. Tam reikia turėti pakankamai žmogiškųjų ir finansinių išteklių ir parengti informaciją, kurioje aiškiai, be sunkiai suprantamų techninių ir teisinių terminų būtų paaiškintos teisės ir paslaugos.
- Siekti, kad viešosios įstaigos taptų geros praktikos pavyzdžiu. Veiksmingos informavimo strategijos, bendradarbiavimas su žiniasklaida ir geresnės žiniasklaidos darbuotojų žinios skatina didesnę pagarbą pagrindinėms teisėms.

Išsamesnė informacija:

Visa FRA ataskaita „Galimybės siekti teisingumo patyrus diskriminaciją Europos Sąjungoje. Tolesni lygybę užtikrinantys veiksmai“ (*Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality*) paskelbta: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/access-justice-cases-discrimination-eu-steps-further-equality>

FRA veikla teisės kreiptis į teismus srityje aprašyta šiame tinklalapyje: <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice>